Notatki z AiSD. Nr 7. 18 kwietnia 2021

Kopce Fibonacciego

IIUWr. II rok informatyki. *Opracował: Krzysztof Loryś*

1 Wstęp

Operacją kopcową, której do tej pory nie rozważaliśmy, a która jest ważna w wielu zastosowaniach jest operacja $decrement(h, p, \Delta)$, polegająca na zmniejszeniu o Δ klucza w elemencie wskazywanym przez p. Wykonywana na kopcach dwumianowych może wymagać czasu $\log n$ (np. zmniejszenie wartości klucza znajdującego się w liściu może spowodować konieczność przesunięcia go aż do korzenia). Taki czas jest nieakceptowalny, gdy liczba operacji *decrement* jest duża.

Pokażemy jak w prosty sposób zmodyfikować kopce dwumianowe, by operacja *deletemin* wykonywała się w stałym czasie zamortyzowanym. Otrzymana struktura danych nosi nazwę *kopców Fibonacciego.*

2 Przykład zastosowania - algorytm Dijkstry

Algorytm Dijkstry oblicza najkrótsze odległości wszystkich wierzchołków grafu $G = (V, E)$ od ustalonego wierzchołka s (*źródła*). Algorytm jest zachłanny. Buduje zbiór X, wierzchołków, których najkrótsza odległość od s jest już ustalona: rozpoczyna od jednoelementowego zbioru $\{s\}$ i na każdym kroku dokłada wierzchołek spoza X leżący najbliżej s. Do wyznaczenia takiego wierzchołka służą wartości $D(u)$, które w każdej fazie algorytmu równe są długości najkrótszej ścieżki od u do s prowadzącej jedynie przez wierzchołki z X. Do pamiętania tych wartości możemy używać kopca, ponieważ na każdym kroku szukamy wierzchołka o minimalnej wartości D. Zwykłe kopce nie są tu jednak odpowiednie, ponieważ dołączenie nowego wierzchołka u do X może powodować konieczność uaktualnienia (zmniejszenia) wartości pozostających w kopcu dla wszystkich wierzchołków incydentnych z u. W rezultacie na elementach kopca wykonujemy $|E|$ operacji *decrement* i $|V|$ operacji *deletemin*. Zaimplementowanie algorytmu Dijkstry przy zastosowaniu kopców Fibonacciego da w efekcie jego złożoność $O(m + n \log n)$.

procedure *Dijkstra*
  $X \leftarrow \{s\}$
  $D(s) \leftarrow \emptyset$
  for each $u \in V \setminus \{s\}$ **do** $D(u) \leftarrow l(s, u)$
  while $X \neq V$ **do**
    Niech $u \in V \setminus X$ o minimalnej wartości $D(u)$
    $X \leftarrow X \cup \{u\}$
    for each $\langle u, v\rangle \in E$ takiej, że $v \in V \setminus X$ **do**
      $D(v) \leftarrow \min(D(v), D(u) + l(u, v))$

3 Struktura kopców Fibonacciego

Podobnie jak kopce dwumianowe, kopce Fibonacciego są zbiorami drzew, których wierzchołki pamiętają elementy zgodnie z porządkiem kopcowym. Teraz jednak drzewa nie muszą być drzewami dwumianowymi.

Przyjmujemy taki sam sposób pamiętania drzew i elementu minimalnego, jak w przypadku kopców dwumianowych (wersja lazy). Ponadto w każdym wewnętrznym wierzchołku kopca pamiętamy wartość logiczną, mówiącą czy wierzchołek ten utracił jednego ze swoich synów w wyniku operacji *cut* - patrz niżej.

4 Operacje

Operacje *makeheap, insert, findmin* i *meld* wykonujemy w taki sam sposób jak na kopcach dwumianowych.

4.1 Operacja $cut(h, p)$

Operacja ta zastosowana do wierzchołka wewnętrznego (tj. takiego, który nie jest korzeniem) wskazywanego przez p, odcina go od swojego ojca p' i dołącza (operacją *meld* poddrzewo zakorzenione w p do listy drzew kopca. Jeśli p jest pierwszym synem jakiego utracił p', to fakt ten jest zapamiętywany w p'. Jeśli p' wcześniej utracił już jakiegoś syna, to wykonujemy operację $cut(h, p')$. W ten sposób będziemy wędrować w górę drzewa odcinając odpowiednie poddrzewa tak długo, aż napotkamy korzeń lub wierzchołek, który dotąd nie utracił żadnego syna.

4.2 Operacja *decrement*(h, p, Δ)

Zmniejszamy wartość klucza w wierzchołku wskazywanym przez p. Jeśli nowa wartość klucza zakłóca porządek kopcowy (tzn. jest mniejsza od klucza ojca wierzchołka p), wykonujemy $cut(h, p)$.

4.2.1 Zamortyzowany koszt

Teraz każdy wierzchołek ma swoje konto. Będzie ono niepuste tylko u wierzchołków, które utraciły jednego syna.
Operacji $decrement(h, p, \Delta)$ przydzielamy 4 jednostki kredytu. Jedną jednostką opłacamy koszt instrukcji niskiego poziomu i operację *meld* przyłączenia drzewa o korzeniu w p do kopca. Drugą umieszczamy na koncie tego drzewa (obowiązuje nas w dalszym ciągu niezmiennik kredytowy, mówiący, iż na koncie każdego drzewa kopca znajduje się jedna jednostka). Dwie pozostałe jednostki wykorzystujemy tylko wtedy, gdy wykonujemy $cut(h, p)$ i p jest pierwszym synem odciętym od swojego ojca. Umieszczamy je wówczas na koncie ojca p. Jednostki te są wykorzystywane do opłacenia operacji *cut* wykonanej wskutek tego, że ojciec p straci drugiego syna.

4.3 Operacja *deletemin*(h)

Deletemin wykonujemy w sposób analogiczny jak w przypadku kopców dwumianowych. W szczególności podczas redukcji łączymy drzewa o jednakowym rzędzie (zdefiniowanym jako liczba synów korzenia), otrzymując drzewo o stopniu o jeden wyższym. Jedyna różnica wynika z tego, że teraz drzewa nie są dwumianowe i nie można oczekiwać, że łączone drzewa będą identyczne.

Aby wykazać, że $O(\log n)$ nadal ogranicza czas wykonywania tej operacji musimy dowieść, że stopień wierzchołków drzew występujących w kopcach Fibonacciego jest ograniczony przez $O(\log n)$. Oczywiście będzie to także ograniczeniem na liczbę różnych rzędów drzew.

Lemat 1 *Dla każdego wierzchołka x kopca Fibonacciego o rzędzie k, drzewo zakorzenione w x ma rozmiar wykładniczy względem k.*

Dowód: Niech x będzie dowolnym wierzchołkiem kopca i niech $y_1, \ldots, y_k$ będą jego synami uporządkowanymi w kolejności przyłączania ich do x. W momencie przyłączania y_i do x-a, x miał co najmniej $i - 1$ synów. Stąd y_i też miał wówczas co najmniej $i - 1$ synów, ponieważ przyłączane są tylko drzewa o jednakowym rzędzie. Od tego momentu y_i mógł stracić co najwyżej jednego syna, ponieważ w przeciwnym razie zostałby odcięty od x-a. Tak więc w każdym momencie i-ty syn każdego wierzchołka ma rząd co najmniej $i - 2$.
Oznaczmy przez F_i najmniejsze drzewo o rzędzie i, spełniające powyższą zależność. Łatwo sprawdzić,

że F_0 jest drzewem jednowierzchołkowym, a F_i składa się z korzenia oraz i poddrzew: $F_0, F_0, F_1, F_2, \ldots, F_{i-2}$. Tak więc liczba $|F_i|$ wierzchołków takiego drzewa jest nie mniejsza niż $1+\sum_{j=0}^{i-2}|F_j|$, co, jak łatwo pokazać indukcyjnie, jest równe i-tej liczbie Fibonacciego. Stąd liczba wierzchołków w drzewie o rzędzie k jest nie mniejsza niż ϕ^k, gdzie $\phi = (1+\sqrt{5})/2$. □

Wniosek 1 *Każdy wierzchołek w n-elementowym kopcu Fibonacciego ma stopień ograniczony przez $O(\log n)$.*

4.3.1 Operacja *delete*(h, p)

Operację *delete*(h, p) można wykonać najpierw ustanawiając w p minimum kopca (poprzez operację *decrement*$(h, p, -\infty)$) a następnie usuwając minimum. Zamortyzowany koszt wynosi $O(\log n)$.

UWAGA: W ten sam sposób możemy wykonywać *delete* na kopcach dwumianowych. Oczywiście wówczas *decrement* musi polegać na przesunięciu zmniejszonego elementu do korzenia drzewa.